

Književno-povijesni pothvat

ZAGREB – Interdisciplinarna monografija »Slaveni u renesansi« Slobodana Prosperova Novaka predstavljena je u srijedu u Matici hrvatskoj, koja ju je i objavila. Povjesničarka umjetnosti Željka Čorak rekla je da Hrvatska, uz Poljsku, u toj knjizi ima sjaj koji možda ne bi imala da je prikazana sama.

Autor je s lakoćom i duhovitošću napisao knjigu za one koje ne znaju dovoljno o Hrvatima i Slavenima, ali to će nam djelo otkriti i mnogo o nama samima, dodala je. Novakova knjiga pionirski je književno-povijesni pothvat, prvo tako opsežno i iscrpno djelo u hrvatskoj historiografiji, ustvrdio je književni povjesničar Davor Dukić. Akademik Nikica Petrak pohvalio je Novakov »strastveni način pisanja«. U hrvatskoj povijesti književnosti nitko do danas nije pisao tako da čitatelju daje osjećaj da smo bili tamo, rekao je. Novakova knjiga na neki je način i aktualna jer, u impresivnim proporcijama, definitivno legitimira sudjelovanje Hrvatske u europskim tokovima, ocijenio je akademik Tonko Maroević.

Književni povjesničar Davor Dukić:

Kad se jednom iz daleke budućnosti bude pisala povijest hrvatske humanistike, vjerojatno će se zaključiti da je u nultim godinama 21. stoljeća vladala neobična konjunktura interesa za renesansu. Podsjećam Vas na najvažnije publikacije i događaje: 2000. druga knjiga u Akademijinoj ediciji »Hrvatska i Europa« posvećena dođu i srednjem vijeku i renesansi (obuhvaća vrijeme od XII. do XVI. st.); u travnju 2004. velika izložba hrvatske renesanse u Francuskoj s opsežnim katalogom i pregledno-sintetskim tekstovima o svim aspektima hrvatske renesansne kulture; 2007. kapitalna monografija Milana Pelca o hrvatskoj renesansnoj likovnoj umjetnosti; 2008. proslava 500. godišnjice rođenja Marina Držića s nizom znanstvenih skupova (u njezinoj sjeni skromnija proslava iste godišnjice Petra Zoranića); početkom ove godine Leksikon Marina Držića, projekt vezan uz Držićevu obitelj, a zapravo najambicioznija knjiga o književnoj renesansi u nas ikad napisana (začetnik i motor tog projekta S.P.N.) te naposljetku potkraj godine knjiga koju danas predstavljamo, Slaveni u renesansi Slobodana Prosperova Novaka. Sve nabrojene knjige izuzetno su opsežne i sve se osim Slavena u renesansi bave isključivo hrvatskom kulturom.

Već u prvim rečenicama svoje knjige Slobodan Prosperov Novak upućuje na staru stereotipnu vrijednosnu predodžbu o europskoj raspolućenosti na civilizacijski superioran germansko-romanski Abendland i inferiorni, pretežito slavenski europski istok. Kao svaka potentna stereotipizirajuća opreka i opreka zapad/istok lako se prenosi s jedne na drugu razinu pa se prema istom načelu razlikuje zapadna Slavia romana i istočna Slavia orthodoxa. Upravo pojam renesanse, nabijen snažnim afektivnim značenjima, služi kao lakmus papir za

Tri banalne činjenice vrijedne hvale: Knjiga Slobodana Prosperova Novaka: a) sintetsko je književno-povijesno djelo; b) izuzetno opsežno i informacijski iscrpno, c) prvo takve vrste u hrvatskoj historiografiji

dokazivanje stereotipizirajuće vrijednosti navedenih opreka, jer nije, naravno, riječ o vrijednosno neutralnim kulturnim razlikama. Iz okcidental-

smisla kad ne bi bilo moguće pokazati da su Slaveni vlastitim snagama u vlastitim zemljama stvorili renesansnu kulturnu baštinu. Pa, ima li

dobio prilično maksimalistički opseg. Osim likovne umjetnosti i arhitekture te (za nas sad važnije) renesansne književnosti u užem smislu

knjizi Radoslava Katičića Litterarum studia.

1) Tri banalne činjenice vrijedne hvale.

Knjiga Slobodana Prosperova Novaka: a) sintetsko je književno-povijesno djelo; b) izuzetno opsežno i informacijski iscrpno, c) prvo takve vrste u hrvatskoj historiografiji.

2) Novakova knjiga ima blagotvoran učinak na hrvatsku slavistiku.

Svima je poznato da je na najuglednijoj hrvatskoj instituciji za proučavanje slavenskih jezika i književnosti došlo do posvemašnjeg cijepanja studija slavistike na tri odnosno četiri odsjeka na kojima je, osim bjeloruskog, moguće kao pojedinačan predmet studirati baš svaki suvremeni standardni slavenski jezik. Tako obrazovanje kompetentnog slavističkog stručnjaka nije više stvar sistema već slučajnosti, tj. osobnog studentskog izbora. Stoga je objavljivanje jedinstvene sinteze jednog segmenta sveslavenske književne povijesti za naše prilike neobičan i opet hvale vrijedan događaj.

Pritom valja posebno istaknuti da je autor bio domaćinski galantan, pa nije prekomjerno forsirao hrvatsku književnost: ona obuhvaća oko jedne petine knjige i tek je za oko jedne trećine opsežnije obrađena od poljske književnosti, a portret Jana Kochanowskog otprilike je dvostruko veći od portreta Marina Držića, središnjeg hrvatskog pisca.

3) Novakova knjiga zanimljivo je štivo.

Zanimljivo štivo

U proteklih sam tjedan dana od troje poznatih ljudi koji su čitali Slaveni u renesansi čuo ovakvu pohvalu »Čita se kao roman...«, »Čita se kao krimić«. Nazvao bih to već stereotipom o Novakovim književnim povijestima. Pomalo ljubomorno pitam se: što je to što njegove knjige čini tako zanimljivim štivom? Knjiga koju predstavljamo ima prilično konzervativnu kompozici-

ciju. Nakon uvodnog poglavlja (Renesansa, Slaveni i germansko-romanski abendland), koje ima funkciju pojmovno-prostornog uokviravanja predmeta te prikaza svojevrsne pretpovijesti slavenske renesanse/humanizma u vrijeme Karla IV., slijedi deset poglavlja u kojima se književno-povijesna i kulturnopovijesna građa izlaže kombinacijom kronološkog i geografskog kriterija, pri čemu posljednji uglavnom slijedi uobičajenu podjelu na zapadnoslavenski, južnoslavenski i istočnoslavenski kulturni prostor. Više se argumentata za zanimljivost može pronaći u sadržajnom sloju. Najprije, Novak nikad nije bio sklon poetološkom hermetizmu, njegov je interes za književnost neodvojiv od interesa za život književnika, naročito kad je taj sam po sebi zanimljiv. Nadalje, ova knjiga osim književnosti u užem smislu i likovnih umjetnosti i arhitekture, obrađuje i drugu zanimljivu građu, primjerice filozofske, znanstvene, ekonomske tekstove, politiku i špijunažu.

Ali dobro znamo da nije dovoljno izabrati zanimljiv predmet da bi knjiga bila zanimljiva. Za to, naime, treba imati zanimljiv stil. A ja nemam ni stručne snage da analiziram Novakov stil, niti bi to na ovom mjestu bilo dolično. Kao dokaz autorove neobične stilske moći mogu ponuditi tek jedno osobno, a pomalo i srama vrijedno priznanje. U Poljskoj, Rusiji, Bjelorusiji i Ukrajini nikada nisam bio. A nisam zbog te činjenice donedavno ni posebno žalio. U mom osobnom imaginariju to je prostor razmjerno neatraktivne hrane, ne baš ugodne klime, dosadnjakavih i počesto prilično zagađenih krajolika, sivog urbanizma i sivih ljudskih lica. A onda, negdje oko 380. stranice Slavena u renesansi poželio sam tamo otići.

Ono što nije pošlo za rukom korporacijama kao što su BBC i National Geographic, pa ni majstoru televizijske improvizacije Goranu Miliću, uspjelo je jednom književnom povjesničaru. Ne preostaje mi drugo nego da mu čestitam!

pripremila:
Nives GAJDOBRANSKI

Interdisciplinarna monografija »Slaveni u renesansi« Slobodana Prosperova Novaka predstavljena je u srijedu u Matici hrvatskoj

ne vizure renesansa ima funkciju prestižnog vrijednosnog indikatora nacionalnog kulturnog razvitka. Drugim riječima, za svaku europsku nacionalnu kulturu dobro je renesansu imati, a nacija uskraćena za renesansu nužno bi morala osjetiti stanovitu nelagodnost zbog vlastite kulturne inferiornosti. No čini se da je strah od takve sudbine najjači duž zamišljenih granica: u središnjem europskom prostoru, u prostoru Slavia romana i na zapadnim granicama Slavia orthodoxa, dok dublje prema istoku valja jača obrambeni mehanizam racionalizacije vlastite kulturne drukčijosti. Nacionalne kulturne historiografije u toj kriznoj graničnoj zoni razvile su razgranatu strategiju dokazivanja vlastite okcidentalnosti, pa se posjedovanje renesanse argumentira trima dokazima:

Tri dokaza

1) Sudjelovanjem vlastitih predaka u 15. i 16. st. u proizvodnji renesansnih dobara u nekoj drugoj nacionalnoj sredini.

2) Sudjelovanjem stranaca (prije svega Talijana) u proizvodnji renesansnih kulturna dobra na vlastitom prostoru.

3) Stvaranjem renesansnih kulturnih dobara na vlastitom prostoru vlastitim snagama.

Svim trima oblicima posjedovanja renesanse Novak posvećuje pozornost u svojoj knjizi pa tako primjerice, osim Praga, Krakova i Dubrovnika, kao jedan od najvažnijih slavenskih renesansnih centara figurira ugarski Budim Korvinova vremena; u knjizi su poglavlja naslova »Schiavoni u Italiji« i »Slaveni u Londonu«; posebno se prikazuje djelovanje Talijana Filipa Buonaccorsija i Nijemca Konrada Celtisa u Poljskoj, a u poglavlju »Talijanizacija u slavenskoj renesansi« daje se sintetski pregled izravnih talijanskih utjecaja. Naravno, čitav Novakov projekt ne bi imao

smisla nakon objavljene knjige od preko 800 stranica većeg formata uopće govoriti o problemu slavenske renesanse? Je li zapadno ignoriranje te baštine (spomenuti je Paul Johnson samo izvučen kao eklatantan primjer) stvar neznanja (a bogata, premda osim u kapitalnim djelima Gole-niščev-Kutzova i Sante Graciotija, uglavnom problemski razbacana literatura postoji već desetljećima), malicioznosti i vlastitih ideoloških ograničenja ili možda ipak stvar realnih kvantitativnih i kvalitativnih odnosa?

800-tinjak stranica

Kao i obično, u odgovoru će sigurno biti svega pomalo. Novakova knjiga, premda pisana hrvatskim jezikom, u svojim okvirnim poglavljima kao da se obraća zapadnoeuropskom čitatelju koji u svoje administrativno-političko okružje dobiva slavenske narode koje nedostavno i krivo poznaje pa mu eto, primjerice, nije poznato da i oni imaju renesansu, tu ključnu ulaznicu u svijet modernog europskog/zapadnog (osobnog i nacionalnog) individualizma. S druge strane nemali broj stranica Novak je posvetio upravo problemu odsutnosti »prave«, intenzivne renesanse u nekim slavenskim zemljama, pa se pojavljuju pojmovi poput »retrogradnosti« i »abercije« čime se obilježavaju slavenska odstupanja od renesansnog modela, a jedno od poglavlja nosi pomalo oksimoroničan naslov »Neomedievalizam češke renesanse«.

Čime je onda ispunjeno tih 800-tinjak stranica, ako Slaveni imaju problema s renesansnim kvantitetom? Odgovor treba potražiti u Novakovu pojmu renesanse. Ako mi slučajno nije promaklo, mislim da autor nigdje ne nudi neku jednostavnu, tehničku definiciju renesanse. No, iz cjeline sadržaja knjige nije teško zaključiti da je taj pojam

(dakle renesansne književnosti na narodnim jezicima), u knjizi se opširno prikazuje i slavenski humanizam 15. i 16. st. – književna produkcija na latinskom jeziku potaknuta interesom za antičku rimsku kulturu. Usto, premda je autor ove knjige jedan od zagovornika manirizma kao relativno samostalnog stilskog perioda u tzv. općoj povijesti književnosti zapadnoga kruga, manirizam je kao krizna, završna etapa renesanse uključen u knjigu. Nadalje, osim one službene, visoke, elitne, filološko-kritičke renesanse, Novak piše ponešto i o onoj manje poznatoj: o interesu 15. i 16. st. za okultno, za kabalnu, alkemiju i astrologiju (Pavao Skalić, kraj renesanse na praškom dvoru Rudolfa II.); ono što povezuje te dvije renesanse jest individualistički, antiautoritarni duh, ističe Novak (645).

Gdje leži Novakova prava granica renesanse?

Odgovor je: na kršćansko-islamskom limesu. I premda Novak spominje bjeloruske aljamiado tekstove i slavenski renesansi orijentalizam (putopisno-povijesni interes za Osmansko Carstvo), njegova knjiga ne propituje udio islamsko-kršćanske kulturne razmjene u renesansi, što je stari kulturološki a u nekim novijim proučavanjima renesanse pod utjecajem postkolonijalne teorije, ponovno oživljen istraživački interes. Opravdanje za taj stanoviti idejni konzervativizam, možemo potražiti u činjenici da je riječ o u nas pionirskom književno-povijesnom pothvatu koji ne može odjednom nadoknaditi sve dosad propuštene. No, time nipošto ne želim sugerirati da je Novak obavio zakašniju 19-ostoljetnu zadaću, kako su neki kritičari prije desetak godina neumjesno predbacivali kapitalnoj

Slobodan Prosperov Novak i akademik Tonko Maroević